

10. Указ Президента України «Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» від 12 січня 2015 р. № 5/2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.

11. Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого та середнього підприємництва» від 22 березня 2012 р. № 4618-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4618-17>.

12. Закон України «Про державну допомогу суб'єктам го-

сподарювання» від 1 липня 2014 р. № 1555-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1555-18>.

13. Європейська Хартія малих підприємств від 19 червня 2000 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_860.

14. Акт малого бізнесу для Європи (Small Business Act for Europe) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eur-lex.europa.eu/lexuriserv/lexuriserv.do?uri=celex:52008dc0394:en:not>.

УДК 346

МІЖНАРОДНА ПРАКТИКА ЗАСТОСУВАННЯ УГОД ПРО РОЗПОДІЛ ПРОДУКЦІЇ ТА МІСЦЕ УКРАЇНИ В НІЙ

Янишен Б.В., аспірант
кафедри господарського права
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Угода про розподіл продукції є однією з правових форм залучення іноземних інвестицій в сферу видобутку вуглеводнів. На сьогоднішній день такі угоди знайшли своє застосування більше ніж у сорока країнах світу, звичайно, пристосовуючись до унікальних особливостей конкретних держав. Результатом такого пристосування стало формування трьох основних моделей: індонезійської, перуанської та лівійської. В Україні зазначений інститут фактично з'являється у 1999 році після прийняття закону України «Про угоди про розподіл продукції», який було визначено наслідуванням «індонезійської» моделі застосування Угод про розподіл продукції.

Ключові слова: угода про розподіл продукції, «індонезійська» модель, «перуанська» модель, «лівійська» модель, розподіл продукції, компенсаційна продукція, прибуткова продукція.

Соглашение о разделе продукции является одной из правовых форм привлечения иностранных инвестиций в сферу добычи углеводородов. На сегодняшний день такие соглашения нашли свое применение более чем в сорока странах мира, естественно, приспособившись к уникальным особенностям конкретных государств. Результатом такого приспособления стало формирование трех основных моделей: индонезийской, перуанской и ливийской. В Украине указанный институт фактически появляется в 1999 году после принятия Закона Украины «О соглашениях о разделе продукции», который определил в качестве основной модели применения соглашений о разделе продукции «индонезийскую» модель.

Ключевые слова: соглашение о разделе продукции, «индонезийская» модель, «перуанская» модель, «ливийская» модель, раздел продукции, компенсационная продукция, прибыльная продукция.

Yanyshen B.V. THE INTERNATIONAL PRACTICE OF USAGE OF PRODUCTION SHARING AGREEMENTS AND UKRAINE'S PLACE IN IT

The Production Sharing Agreement is one of the legal forms of attracting foreign investment in mining of useful minerals. To date, such agreements have been applied in more than forty countries around the world, accordingly adapting to the unique characteristics of individual states. The result of this adaptation was the formation of three basic models: Indonesian, Peruvian and Libyan. In Ukraine, this institution appeared in 1999 with the adoption of the law «About Production Sharing Agreements», which defines «Indonesian» model as the main model of the production sharing agreements.

Key words: Production Sharing Agreement, Indonesian model, Peruvian model, Libyan model, production sharing, compensatory production, profit production.

Постановка проблеми. Кожна країна має власну ресурсну базу, на основі якої історично формуються основні галузі народного господарства держави. Задоволення базових потреб держави тісно пов'язано з тими ресурсами, якими вона володіє та які вона може отримати, в тому числі шляхом промислової розробки. Розробка мінерально-сировинної бази, тобто видобуток власних корисних копалин на сьогоднішній день актуалізується, як відповідь на виклики необхідності посилення енергетичної безпеки кожної суверенної держави в результаті змін на геополітичній арені. Через брак внутрішніх джерел фінансування видобуток вуглеводнів без залучення іноземних інвестицій практично неможливий. За таких умов стимулювання іноземних інвестицій у сферу нафто- і газовидобування стає пріоритетним напрямком економічної політики держави.

Одним з можливих інструментів залучення іноземних інвестицій у сферу видобутку вугле-

воднів є Угоди про розподіл продукції, проте особливості їх застосування в Україні наразі не є достатньо дослідженими, як наслідок, правова регламентація зазначеної сфери правовідносин неефективна, а країна в процесі стимулювання іноземних інвестицій стикається з певними труднощами. Зазначена обставина й зумовлює інтерес науковців до цієї проблематики.

Ступінь розробленості проблеми. Теоретичною та практичною базою для дослідження вищезазначених питань слугують праці таких вітчизняних та зарубіжних вчених-юристів, як С.М. Богданчиков, М.І. Брагинський, О.М. Вінник, В.В. Вітрянський, Н.М. Вознесенська, В.М. Гордон, О.С. Йоффе, В.М. Коссака, О.О. Красавчиков, А.А. Коноплянік, Б.С. Лазарян, В.П. Мозолін, Н.Л. Платонова, К.П. Победоносцев, О.Е. Сімсон, С.А. Сосна, Р.О. Халфіна, О.І. Коморний, І.О. Баранецький та ін., а також роботи іноземних вчених: Д. Джонсона, Г. Барроуз та ін.

Метою даної роботи є дослідження міжнародного досвіду застосування Угод про розподіл продукції та визначення місця України в ньому.

Виклад основного матеріалу. Укладення Угод про розподіл продукції (далі – УРП) є однією з чотирьох основних моделей реалізації інвестиційних проектів з видобутку корисних копалин [1]. УРП представляють собою спеціальний контракт, відповідно до якого держава надає з метою пошуку, розробки та видобування корисних копалин певну ділянку надр у користування інвестору з подальшою компенсацією його витрат та розподілу видобутої продукції на умовах, визначених контрактом. Особливістю УРП є той факт, що держава залишається власником добутих вуглеводнів, за винятком частки, що належить інвестору відповідно до умов контракту.

Міжнародна практика сьогодні не виробила єдиної уніфікованої моделі контракту щодо розподілу продукції. Оскільки УРП адаптується під інвестиційне законодавство тієї чи іншої держави, то спільними залишаються виключно принципи. Правову та юридичну основу УРП визначає Хартія економічних прав і обов'язків держав [2], прийнята Генеральною Асамблеєю ООН у 1974 році. Державний суверенітет на природні багатства в міжнародному праві гарантує Договір до Європейської Енергетичної Хартії [3], підписаний не тільки державами-членами ОЕСР, але й країнами СНД [4].

Міжнародна практика застосування УРП традиційно виділяє три основні моделі УРП:

- 1) «індонезійська»;
- 2) «перуанська»;
- 3) «лівійська» [1].

Проте внаслідок їх значного поширення в II пол. XX ст. на міжнародній арені з'являються змішані моделі УРП, наприклад китайська модель. Всі моделі УРП склалися історично під впливом об'єктивних факторів політичного та економічного характеру відповідної країни і подальша їх класифікація дозволить зрозуміти правову природу кожної з моделей. В основу класифікації УРП можна покласти принцип (критерій) прямого чи непрямого та одно чи багаторівневого розподілу видобутої продукції. Далі в роботі буде детально розглянуто кожну з традиційних моделей УРП.

Індонезія була першою нафтовидобувною країною, в якій стало широко застосовуватися УРП як юридичний інструмент, що дозволяв закордонним нафтовим підприємствам займатися виробництвом нафти на її території [5, с. 187]. Історично УРП застосовувалися виключно до контрактів щодо видобутку нафти. Даний феномен пояснюється тим фактом, що УРП знайшли своє застосування ще в II пол. XX ст., в той час коли світовий ринок газу перебував на стадії формування. А тому протягом майже всього століття УРП розглядалися як різновид нафтових контрактів і лише в кінці XX ст. предметом УРП стало газовидобування.

Оскільки «індонезійська модель» є історично першою моделлю УРП, первинною щодо всіх інших моделей та найбільш розповсюдженою серед країн, що займаються видобутком вуглеводнів, то загальні особливості УРП буде розглянуто на прикладі Індонезії. Отже, для «індонезійської моделі» є характерними такі ознаки [5, с. 205, 206]:

– управління: наявність спеціального міністерства як органу, що визначає вектор енерге-

тичної політики держави, та національної компанії, яка безпосередньо займається веденням нафтового бізнесу на території країни (національна нафтова компанія Індонезії ПЕРТАМІНА (зараз – ПЕРТАМІНА)). ПЕРТАМІНА здійснює управлінські та контрольні функції, підрядник відповідно до умов контракту відповідає перед ПЕРТАМІНА;

– фінансування: здійснюється Контрактором у повному обсязі, в тому числі фінансування технології; Контрактор здійснює діяльність на власний ризик, а тому економічно зацікавлений у максимально ефективній розробці родовища;

– розділ видобутої нафти (див. Схема 1): трирівнева система розподілу продукції – на I рівні вся вироблена продукція поділяється на компенсаційну, що належить Контрактору на умовах відшкодування витрат (відшкодування в розмірі не більше 40% від загального обсягу добутої нафти за один розподіл) та прибуткової, що розподіляється між Контрактором і ПЕРТАМІНА відповідно до умов контракту (65/85 – ПЕРТАМІНА, 35/15 відповідно Контрактору) (II рівень). З прибуткової продукції, що після розподілу відійшла Контрактору, справляється прибутковий податок (III рівень). Всі інші податки справляються виключно ПЕРТАМІНА. Особлива увага приділяється відсутності роялті (плата за користування надрами), як особливості індонезійського контракту;

– право власності на обладнання та інформацію: все обладнання, яке купується і завозиться до Індонезії підрядником, стає власністю ПЕРТАМІНА. Інформація отримана під час робіт, передбачених контрактом, є власністю ПЕРТАМІНА;

– зобов'язання щодо забезпечення внутрішнього ринку: Контрактор відповідно до умов контракту зобов'язується поставляти певну кількість видобутої нафти на внутрішній ринок Індонезії.

Проаналізувавши вищевикладене, зробимо висновок, що для «індонезійської моделі» є характерним розподіл продукції після компенсації витрат інвестора та трирівнева система розподілу продукції, що є класичним зразком сучасних УРП. На сьогоднішній день більшість держав, що займаються видобутком вуглеводнів, застосовують саме «індонезійську» чи змішані моделі розподілу продукції, похідних від зазначеної.

Другою історичною моделлю УРП є «перуанська». Їй властивий прямий розподіл продукції (без відрахування компенсації інвестору його витрат) та дворівнева система її розподілу (див. Схема 2), згідно з якою загальна видобута вуглеводнева сировина без урахування витрат інвестора розподіляється між інвестором та державою (I рівень). При цьому частка видобутку інвестора підлягає обов'язковому оподаткуванню (II рівень) [6]. Однією з виключних особливостей «перуанської моделі» УРП, що відрізняє її від «індонезійської», є особлива правова форма договору УРП, який був ухвалений у 1985 році в Перу. Згідно з цим документом, були замінені угоди з технічного обслуговування на умовах ризику, відповідно до яких інвестор отримує плату, виражену в доларах за кожен барель нафти [5, с. 189].

Наступною моделлю УРП, що історично складалася, є «лівійська модель». Їй притаманний прямий розподіл продукції та однорівнева система її розподілу (див. Схема 3), при якій держава встановлює підвищені у свій бік пропорції роз-

ділу видобутку корисних копалин (наприклад, 81 і 19 або 85 і 15 відсотків відповідно), але з огляду на зазначений непропорційний розподіл лівійський Контрактор звільняється від необхідності сплати прибуткових податків [6]. Також «лівійська модель» передбачає певні відмінності щодо питання розробки родовищ. Після відкриття промислового родовища, Лівійська Національна Нафтова Корпорація (далі – ЛННК) мала внести свій внесок у виробничі витрати і витрати на розробку родовища, що могли супроводжуватися аж до дати експортування продукції. Зазначені витрати повинні були бути розділені між ЛННК і Контрактором в пропорції, в якій було розділено і виробництво за контрактом, скажімо, 81 відсотків до 19 або 85 до 15 [5, с. 190]. Сам внесок ЛННК у витрати на розробку родовища розглядався як позика, яка повинна була бути повернута Контрактором за кілька років, коли буде досягнуто певний рівень

Наступною моделлю УРП, що буде розглянуто в даній роботі, є «китайська модель» як приклад класичного змішування елементів різних моделей УРП. Новизною «китайської моделі» є принцип розподілу виробництва, що характеризується відповідно двома особливостями: по-перше, концепція розділу виробництва застосовується до кожної окремої області і Китайській національній корпорації з видобутку нафти (далі – КНКВН) надається виключне право брати участь у розробці будь-якої з таких областей з часткою, що не перевищує 51 відсоток [5, с. 192]. Компенсація витрат на розробку родовища розподіляється між Контрактором і КНКВН пропорційно відповідним вкладками обох сторін (змішування елементів «індонезійської» та «лівійської» моделі). Залишок нафти після виплати орендної плати за право розробки надр (рояліті) (в розмірі 12,5 відсотка), нафтового податку (5 процентів) і компенсації витрат (до 50 відсотків від виробництва) розподіляється між Контрактором та КНКВН як партнером, з одного боку, та КНКВН як державною стороною, з іншого [5, с. 192].

Деякі науковці також виділяють ще й «російську модель», що була взята за основу Україною, проте її детальний аналіз свідчить, що вона є похідною від «індонезійської», а тому виокремлення «російської моделі» як самостійної моделі УРП, на наше переконання, не є доцільним.

У 1995 році корпорація «Shell» отримала ліцензію на розвідку і розробку нафтогазових родовищ на шельфі Чорного моря навколо острова Зміїний площею 1000 квадратних кілометрів [7]. Проте відсутність інструментарію правового регулювання зазначеної сфери правовідносин, тобто відповідного закону, призвела до того, що «Shell» так і не почала зазначену діяльність [7]. 14 вересня 1999 року з метою створення сприятливих умов іноземного капіталу в сферу надрокористування Верховною Радою України було прийнято Закон «Про угоди про розподіл продукції» (далі – Закон).

Закон визначає пріоритетну модель інвестиційного законодавства, яку наслідують і відтворює у власних положеннях Україна. Відповідно до змісту Закону, Україна наслідують «індонезійську модель» з непрямым розподілом продукції та трирівневою системою її розподілу, що знаходить свій вияв вже у перших його положеннях.

Положення ч.1 ст. 4 Закону визначає, що відповідно до угоди про розподіл продукції одна сторона – Україна (далі – держава) доручає іншій стороні – інвестору на визначений строк проведення пошуку,

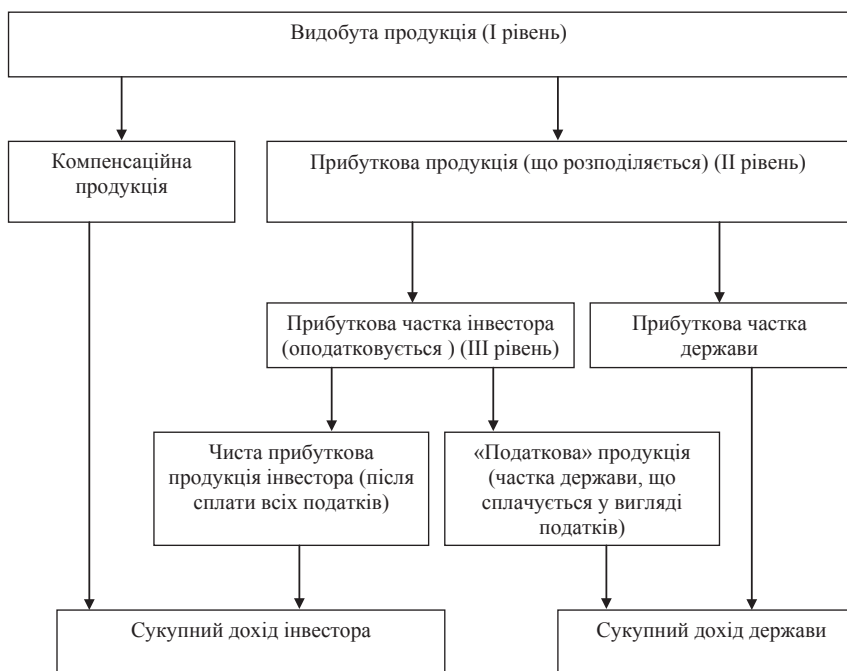

Схема 1. Механізм розподілу видобутої продукції. «Індонезійська модель»

видобутку нафти [5, с. 191]. для залучення

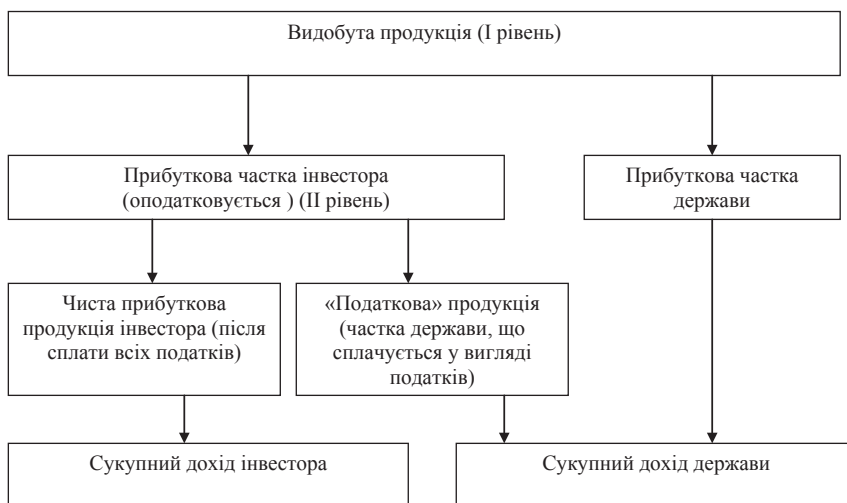

Схема 2. Механізм розподілу видобутої продукції. «Перуанська модель»

розвідки та видобування корисних копалин на визначеній ділянці (ділянках) надр та ведення пов'язаних з угодою робіт, а інвестор зобов'язується виконати доручені роботи за свій рахунок і на свій ризик з наступною компенсацією витрат і отриманням плати (винагороди) у вигляді частини прибуткової продукції [8].

Сторонами угоди про розподіл продукції вступають інвестор (інвестори) і держава в особі Кабінету Міністрів України, при якому для вирішення питань з організації укладення та виконання угод про розподіл продукції створюється постійно діюча міжвідомча комісія у складі представників державних органів, органів місцевого самоврядування, народних депутатів України [8].

Угоди про розподіл продукції, відповідно до цього Закону, можуть укладатися щодо окремих ділянок (ділянки) надр, що обмежуються у про-

сторі та координатами, в межах яких знаходяться родовища, частини родовищ корисних копалин загальнодержавного і місцевого значення, включаючи ділянки надр у межах континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони України на основі конкурсу [8].

Відправною точкою для всіх УРП є фінансових підсумок (тобто схема розподілу продукції), який визначає, як відшкодовуються витрати і розподіляються доходи. Оскільки для кожного випадку розподіл продукції є абсолютно унікальним, він потребує більш детального вивчення. В Україні схема розподілу продукції визначається Наказом Міністерства Фінансів України «Про затвердження Тимчасової методики розрахунку балансу інтересів держави та інвестора при укладанні угод про розподіл продукції у сфері видобування вуглеводнів» від 23 серпня 2007 року № 278/969 (далі – Тимчасова методика) (див. Схема 4).

Відповідно до Тимчасової методики загальний обсяг видобутої продукції розподіляється на компенсаційну продукцію, що належить до сплати інвестору в якості компенсації його витрат, та прибуткову продукцію [8]. Максимальна величина відсотка компенсаційної продукції не може бути більше 70 відсотків від загального обсягу (вартості) виробленої у відповідному періоді вуглеводневої сировини [9].

Прибуткова продукція розподіляється між інвестором та державою у такому відношенні, яке визначене умовами контракту. Ретроспективний аналіз практики укладення УРП в Україні (на прикладі угод з Vanko International та Chevron) свідчить, що держава реально могла отримати 20% на стадії відкриття промислового родовища (що фактично суперечить положенням Тимчасової методики), та 40% після повного відшкодування витрат, понесених інвестором. З прибуткової частини інвестора стягуються відповідні податки. Це податок на прибуток, на додану вартість, державні страхові внески та ресурсні платежі (плата за користування надрами).

Таким чином, сукупний дохід інвестора складається з компенсаційної продукції, прибуткової частки інвестора за вирахуванням капітальних, експлуатаційних витрат, податків, страхових платежів та плати за користування надрами. Сукупний дохід держави складає прибуткова частка держави, податки, державні страхові та ресурсні платежі.

Висновки. Отже, світова практика на сьогодні виробила достатньо широкий спектр інструментів застосування УРП залежно від способу розподілу

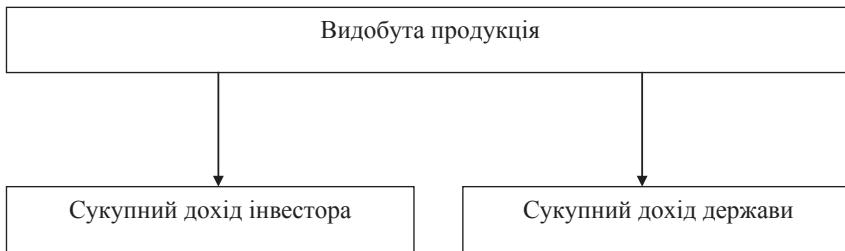

Схема 3. Механізм розподілу видобутої продукції. «Лівійська модель»

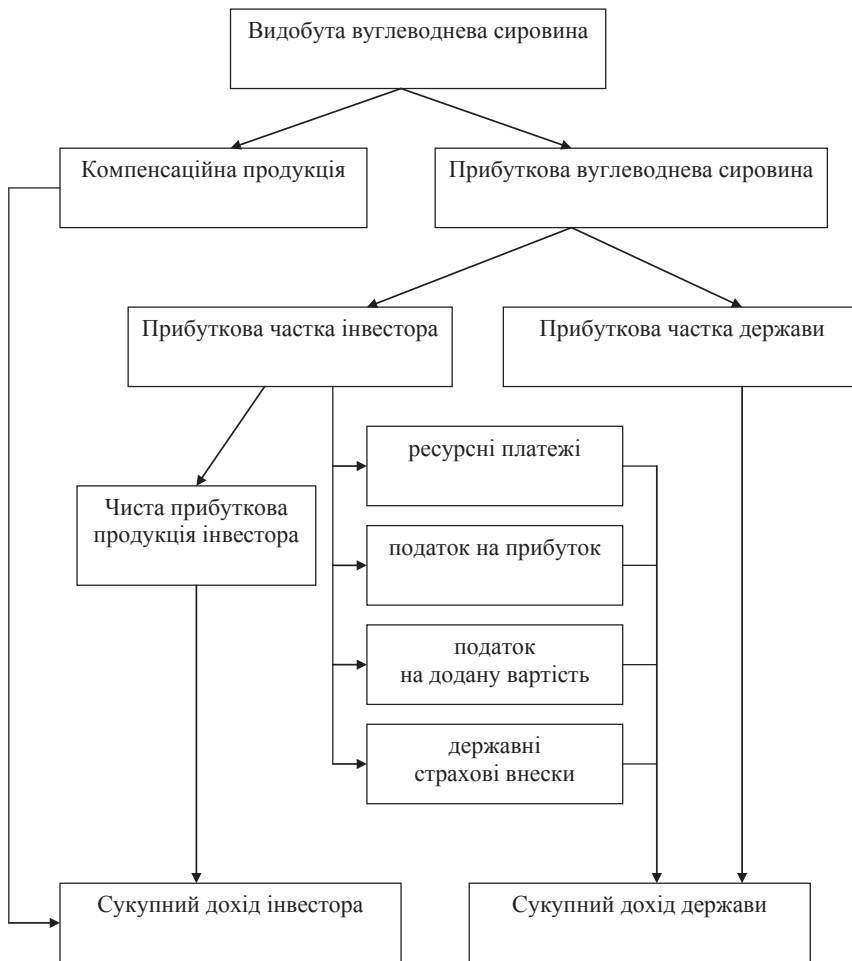

Схема 4. Механізм розподілу продукції між державою та інвестором [9]

видобутої сировини. Їх використання є досить привабливим для потенційних інвесторів, адже УРП надають можливість пристосувати умови угоди під кожний конкретний проект, тобто володіють високим рівнем гнучкості, що створює міцний фундамент для подальшої реалізації довгострокових проектів незалежно від складності та можливих ризиків. Україна наслідує індонезійську практику застосування УРП, що є класичною. Останні домовленості на прикладі угод з «Chevron» та «Shell» переконливо доводять ефективність для України обраного інструментарію.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Науково-методичні засади укладення та ефективної реалізації угод про розподіл продукції [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.br.com.ua/referats/dysertacii_ta_autoreferaty/115590-5.html.
2. Хартія економічних прав і обов'язків держав [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_077.
3. Договір до Європейської Енергетичної Хартії. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.encharter.org/fileadmin/user_upload/document/RU.pdf.
4. Мартынова Е.С. Соглашения о разделе продукции: зарубежный опыт, украинские реалии [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/knp/128/knp128_21-25.pdf.
5. Субботин М.А. Раздел продукции: за и против / М.А. Субботин. М. : Тактика, 2007. – 448 с.
6. Булах Л.М. Общая характеристика соглашений о разделе продукции и правовых рисков, связанных с их заключением [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/EA005774.html.
7. Shell давит на газ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://podrobnosti.ua/analytics/2006/06/11/320839.html>.
8. Закон України «Про угоди про розподіл продукції» від 12 жовтня 1999 року № 11607/1999 Відомості Верховної Ради України від 05 листопада 1999 року № 44. – Ст. 391.
9. Наказ Міністерства Фінансів України Про затвердження Тимчасової методики розрахунку балансу інтересів держави та інвестора при укладанні угод про розподіл продукції у сфері видобування вуглеводнів від 23 серпня 2007 року № 278/969 / Офіційний вісник України від 28 вересня 2007 року № 70. – Ст. 2666.